

Новосельцева С.

– учитель української мови та літератури
загальноосвітньої школи I–III ступенів № 5 м. Слов'янська
Донецької області

Белякова С.

– учитель історії загальноосвітньої школи I–III ступенів № 5
м. Слов'янська Донецької області

УДК 82(477.6)(07)+[372.8:340(478.9)](075.3)

**СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ, ЕКОНОМІЧНІ ЯВИЩА 1920–1930 рр.
НА ДОНБАСІ ТА ЇХ ЗОБРАЖЕННЯ
У ПОВІСТІ В. ГАЙВОРОНСЬКОГО «СПОКУТА»**

(бінарний урок з української літератури та історії України)

У статті запропоновано бінарний урок з української літератури (літератури рідного краю) та історії України в рамках концепції нової української школи та оновлення змісту навчально-виховного процесу.

Ключові слова: українська література, історія України, бінарний урок, навчально-виховний процес, нова українська школа.

Новосельцева С.

– учитель украинского языка и литературы
общеобразовательной школы I–III ступеней № 5 г. Славянска
Донецкой области

Белякова С.

– учитель истории общеобразовательной школы I–III ступеней
№ 5 г. Славянска Донецкой области

**СОЦИАЛЬНО-ПОЛИТИЧЕСКИЕ, ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ЯВЛЕНИЯ
1920–1930 гг. НА ДОНБАСЕ И ИХ ИЗОБРАЖЕНИЕ В ПОВЕСТИ
В. ГАЙВОРОНСКОГО «ИСКУПЛЕНИЕ» (бинарний урок по
украинской литературе и истории Украины)**

В статье предложен бинарный урок по украинской литературе (литературе родного края) и истории Украины в рамках концепции новой украинской школы и обновления содержания учебно-воспитательного процесса.

Ключевые слова: украинская литература, история Украины, бинарный урок, учебно-воспитательный процесс, новая украинская школа.

Novoseltseva S.

– Ukrainian Language and Literature Teacher, Comprehensive School 5,
Sloviansk

Belyakova S.

– History Teacher, Comprehensive School 5, Sloviansk

**SOCIAL-POLITICAL, ECONOMIC PHENOMENA 1920-1930 years. ON
THE DONBASS AND THEIR PICTURE IN THE STORY OF
V. GAIVORONSKY «REDEMPTION» (a binary lesson on Ukrainian
literature and the history of Ukraine)**

The article suggests the binary lesson in Ukrainian literature and History of Ukraine which was given in accordance with the conception of “New Ukrainian school” and the renovation of the content of the educational process.

Key words: *Ukrainian literature, History of Ukraine, binary lesson, educational process, new Ukrainian school.*

Постановка проблеми. Одним із компонентів «Нової української школи» є сучасне освітнє середовище. Інтеграція навчально-виховного процесу – це один із шляхів урізноманітнення його організації. Сформуванню компетентності учнів можна за тих умов, якщо перейти від вертикальної, авторитарної педагогіки до горизонтальної – до взаємодії між батьками, вчителями, учнями, тобто до педагогіки партнерства. Українська школа має перетворитися на школу для сучасного життя.

Підготовка молоді до життя в умовах демократизації, ринкових відносин потребує пошуку неординарних шляхів організації НВП.

Формування світогляду учнів, їх цілісних орієнтацій, системного сучасного соціального та гуманістичного мислення де термінується системою об'єктивних та суб'єктивних факторів. Інтеграція – це процес і результат створення нерозривно зв'язаного, єдиного, цілісного. Результатом інтеграції є поява якісно нової, інтегративної властивості, яка не зводиться до суми властивостей об'єднаних елементів, а забезпечує вищу ефективність функціонування усїєї цілісності. У навчанні вона зумовлена протиріччям між наявністю у шкільному плані значної кількості практично ізольованих предметів і необхідністю формування в свідомості учнів цілісної системи знань.

Мета статті: в рамках концепції нової української школи запропонувати бінарний урок з української літератури та історії України, який допоможе сформуванню у учнів 10 кл. цілісне уявлення про соціально-політичні, економічні явища 1920–1930 рр. на Донбасі на історичному та літературному матеріалі (творі В. Гайворонського «Спокута»).

Виклад основного матеріалу. Вивчення курсу «Історія України» у 10 класі закінчується темою «Наш край у 20-30-х роках ХХ столітті». Ця тема пов'язана з темою № 5 «Встановлення й утвердження радянського тоталітарного режиму (1921–1939 р.)», де приділяється багато уваги економічному розвитку Донбасу, соціальній політиці. Тому під час вивчення теми «Наш край» акцентувалася увага на економічному розвитку м. Слов'янська в 1920–1930 рр., про що знайдено підтвердження у художній літературі. У курсі «Українська література» в 10 класі згідно до програми заплановано уроки «Літератури рідного краю». Таким чином, з'явилась можливість провести бінарний урок з української літератури та історії України на тему «Соціально-політичні, економічні явища 1920–1930 рр. на Донбасі та їх зображення у творі В. Гайворонського “Спокута”».

Пошук, дослідження маловідомих фактів з біографії, творчості письменника рідного краю допоможе конкретизувати набуту інформацію з історії про вплив політики терору 1930 рр. на літературний рух Донеччини.

Застосовані форми роботи сприятимуть розвитку аналітичного та критичного мислення школярів, самостійній пошуковій роботі, що

допоможе стати учням конкурентоспроможними у подальшій освітницькій діяльності.

Поради учням.

У підготовці до уроку учні отримали такі завдання:

1. Прочитати твір В. Гайваронського «Спокута».
2. Підготувати на героїв досьє, які закінчити висновками.
3. Підготувати короткі повідомлення з біографії В. Гайваронського.
4. Оформити карту Донецької області з додатковою інформацією про економічні досягнення зазначеного періоду.
5. Підготувати повідомлення про розвиток м. Слов'янська (за матеріалами Слов'янського краєзнавчого музею).
6. Підготувати слайдові презентацію.
7. Скористатись тлумачним словником.
8. Під час опрацювання назви твору звернути увагу на політичні, соціальні аспекти проблеми.
9. На етапі рефлексії розшифрувати назву твору лексикою, яка була характерна для цього періоду.

Тема уроку: «Соціально-політичні, економічні явища 1920–1930 рр. Донбасі та їх зображення у повісті Василя Гайворонського “Спокута”».

Мета уроку:

1) Схарактеризувати економічний і соціальний розвиток краю у 1921–1933 рр.; ознайомити зі змінами у повсякденному житті населення; надати учням нову інформацію про політику терору 30-х років та її вплив на літературний рух на Донеччині, про життя та творчість В. Гайворонського; навчати самостійно шукати інформацію.

2) Розвивати вміння аналізувати художній текст (визначати тему, проблеми, складати досьє на героїв, працювати над назвою твору, над епіграфом та порівняти його з історичними фактами); навички роботи з картою; історичне та логічне мислення; пам'ять, увагу, бажання та вміння працювати з архівними матеріалами, усне зв'язне мовлення.

3) Виховувати почуття гордості за давню та багату історію літературного руху на Донеччині; вшановувати пам'ять тих, хто постраждав, загинув від голоду, репресій; прищеплювати інтерес до історичного минулого рідного краю.

Очікувані результати.

Учні зможуть:

1. Знайти ознаки НЕПу в художньому тексті, підтвердити цитатами.
2. Оформити порівняльну таблицю, сформулювати тези, зробити висновки.
3. Набудуть навичок роботи з архівними матеріалами.
4. Оформити досьє на героїв, з'ясувати їх типовість.
5. Визначити коло порушених у творі проблем.
6. Пояснити епіграф.

7. Зацікавитись пошуковою роботою, популяризацією імен маловідомих місцевих митців.

Обладнання: карта Донецької області, портрет В. Гайворонського, фото підприємств Слов'янська 1920–1930 рр., ілюстративний матеріал, слайдова презентація, лист самооцінювання.

Лист самооцінювання			
	Так	Неповна відповідь	Ні
1. Знаю визначення НЕПу	1 б.	0,5 б.	0 б.
2. Брав участь у пошуковій роботі	+		–
3. Виступив із повідомленням	+		–
4. Заповнення таблиці:			
– перелічив історичні явища	1 б.	0,5 б.	0 б.
– сформував тези	1 б.	0,5 б.	0 б.
– знайшов підтвердження	1 б.	0,5 б.	0 б.
– робив висновки	1 б.	0,5 б.	0 б.
5. Дав правильні відповіді на проблемні запитання	2 б.	1 б.	0 б.
6. Робота з епіграфом (здатність висловлювати аргументи)	2 б.	1 б.	0 б.
7. Опрацювання назви твору (повна розшифровка, асоціація на кожну букву)	3 б.	2 б.	1 б.

Тип уроку: комбінований

Хід уроку:

I. Оголошення теми, мети уроку. Ознайомлення з планом:

1. Соціальний та економічний розвиток Донбасу.
2. Політика терору 30-х років та її вплив на літературний рух на Донеччині.
3. Життя і творчість В. Гайворонського.
4. Дослідження за твором «Спокута».

II. Ознайомлення з епіграфом: «Ми не змогли скористатись з обставин, і тому наш народ тепер спокутує...» В. Гайворонський.

III. Актуалізація опорних знань:

Бесіда про НЕП, ознаки.

IV. Сприйняття та усвідомлення навчального матеріалу:

1. Слово вчителя історії про соціальний та економічний розвиток Донбасу.
2. Початок оформлення таблиці з переліком історичних явищ.

Історичні явища	Докази з твору
1.	1.
2. тощо	2. тощо

3. Повідомлення учня про результати науково-пошукової роботи за матеріалами Слов'янського краєзнавчого музею на тему «Розвиток нашого міста у 20-30-ті роки».

4. Виступ учениці «Особливості становища шахтарів на Донбасі у 20-30-роках» (за матеріалами Слов'янського краєзнавчого музею).

5. Перевірка заповнення таблиці (правої колонки).

Історичні явища:

1. Індустріалізація. Ресурси до неї.
2. Особливість становища шахтарів.
3. Початок колективізації.
4. Суцільна колективізація. Голод.
5. Репресії.
6. Насадження комуністичної ідеології.
7. Тоталітарний контроль влади.
8. Доноси.

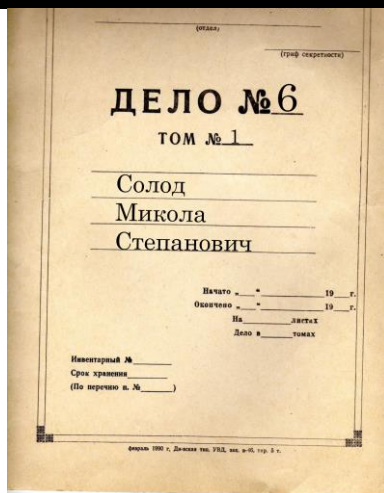
6. Захист проекту «Політика терору 30-х років та її вплив на розвиток літературного руху на Донеччині»

7. Повідомлення учня про життя та творчість В. Гайворонського (1908–1972) (використовується фотоматеріал).

Історичні явища	Докази з твору
1. Індустріалізація. Ресурси для неї	1. <i>Примусова, некваліфікована праця. Агітація</i>
2. Особливість становища шахтарів	2. <i>«Хліба шахтарі мали досить...»</i>
3. Початок колективізації	3. <i>Доля родини Федора Цимбала</i>
4. Суцільна колективізація. Голод	4. <i>Доля Одарки Кваші, дружини бригадира шахтарів. Голодні студентські роки Миколи Солода.</i>
5. Репресії	5.1. <i>За відмову від колективізації</i> 5.2. <i>Сфабриковані справи, викриття ворогів народу</i> 5.3. <i>За націоналізм</i> 5.4. <i>Боротьба з релігією</i>
6. Насадження комуністичної ідеології	6. <i>Лекції, мітинги обов'язково</i>
7. Тотальний контроль влади	7. <i>Поводяться як господарі, відсутність свободи слова</i>
7. Тотальний контроль влади	8. <i>Зізнання Нати</i>

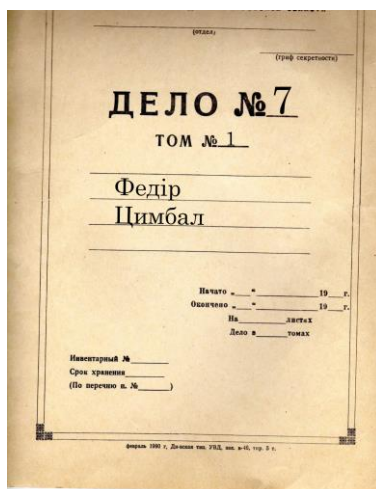
8. Слово вчителя літератури. Дослідження за текстом твору «Спокута», заповнення таблиці тезами, які підтверджують історичні явища. Висновки учнів.

9. Ознайомлення з результатами досліджень, які були зроблені у формі досьє на героїв. Висновки учнів.

1. П.І.П: Солод Микола Степанович
 2. Вік: приблизно 25 років
 3. Батько: Солод Степан Леонтійович, засуджений, зісланий на північ СРСР. Мати - хвора на серце, непрацездатна, знаходиться в лісі біля Святогорського будинку відпочинку
 4. Національність: українець, інтелігент козацького роду
 5. Освіта: вчився в педагог.інституті, але покинув
 6. Професія: вчитель, шахтар

7. Партійна приналежність: безпартійний, патріот
 8. Сімейний стан: неодружений, мав намір взяти шлюб з Натом
 9. Моральні якості: люблячий син, турботливий, рішучий, хоробрий, чуйний, вірний надійний товариш, вольовий, принципований, має свою точку зору, не пробачає зраду, інтелігентний

1. Ім'я - Федір Цимбал
 2. Вік - приблизно 20-23 років
 3. Батьки - імена невідомі; селяни, які мали «заможне господарство», хотіли уникнути колективізації, тікали; потім працювали на копальні; померли від голоду
 4. Освіта - закінчив місцеву середню школу
 5. Національність - українець
 6. Хобі - рослинознавство, мрія про створення власного природознавчого музею
 7. Хвороба - Сухота (це застаріла назва туберкульозу)

8. Партійна приналежність - не може вступати до будь-якої партії, закарбований, як потенційний ворог народу
 9. Професія - коногон; робочий на кар'єрі
 10. Соціальний статус - інвалід
 11. Сімейний стан - неодружений
 12. Моральні якості - внутрішньо спустошений, розбитий, нічого не хоче, вдячно сприймає дружню підтримку, "понівічена душа"

10. Робота над проблемними питаннями (ілюструються агітаційні плакати радянських часів, фотоматеріали з краєзнавчого музею):

- Чим може пожертвувати митець заради мистецтва?
- У чому трагедія тих, хто пішов на угоду з владою?

11. Опрацювання назви твору, ґрунування.

V. Рефлексія

1) Учням пропонується розшифрувати назву твору «Спокута» словами-асоціаціями.

С – спогади, свідки

П – пропаганда, покарання, переслідування

О – осмислення

К – колективізація, копальні

У – утиски

Т – тиск, терор

А – агітація

2) Обговорення епіграфу.

VI. Підведення підсумків уроку. Прийом «Мікрофон».

VII. Оцінювання учнів.

VIII. Оголошення домашнього завдання:

1. Знайти інформацію про життя і творчість грецького письменника-земляка Георгія Костоправа.

2. Проаналізувати 2–3 вірша поета.

3. З'ясувати причини переселення греків до Приазов'я.

Висновки. Запропонований конспект бінарного уроку з української літератури та історії України не перша і не остання спроба втілення в життя інтеграційного процесу нової української школи. Сподіваємося, що і надалі такі уроки будуть у педагогічній скарбниці кожного вчителя, але вони не змінять сутності та самостійності зазначених дисциплін.